

1. ფორმულარული პროცესი (6)

ფორმულარულ პროცესს სახელი დაუმკვიდრა პრეტორის ფორმულამ, რომელსაც ის გამოსცემდა პირველი სტადიის შემდეგ. ფორმულარულ პროცესში უნდა აღნიშნული ყოფილიყო:

iudicio nominatio-მოსამართლის დასახელება, რომელსაც საქმე უნდა განეხილა

intentio-მოსარჩელის პრეტენზიები

adiudicatio-მოსამართლისათვის უფლების მინიჭება

condemnatio-მოსამართლისათვის მითითება პასუხისმგებლობის დაწესების ან მისგან განთავისუფლების თაობაზე

praescriptio-მითითება განსაკუთრებულ გარემოებაზე, რომელიც მოსამართლემ უნდა გაითვალისწინოს საქმის დასაწყისშივე

exceptio-მოპასუხის შესიტყვებათა გადმოცემა, ანუ ახალი ფაქტებისა და ახალი საბუთების შემოწმების აუცილებლობა, რომელთა აღმოჩენა და დადასტურება საქმეს სხვანაირად წარმართავდა.

ფორმულარული პროცესის დროს გამოიყენებოდა შემდეგი სარჩელები:

actiones in rem-სანივთო სარჩელები (უშუალოდ ნივთს უკავშირდებოდა). აქ მოსარჩელე მოითხოვდა ნივთზე უფლების აღიარებას.

actiones in personam-პირადი, ანუ პერსონალური სარჩელები. მოითხოვდა მოვალის პერსონასაგან ვალდებულების შესრულებას. შეიძლება აღიძრას მხოლოდ ვალდებული პირის წინააღმდეგ.

actiones rei persecutoriae-ნივთის ან ფულის უკან დაბრუნებას, გამოთხოვას გულისხმობს.

actiones poenales-მოპასუხის დასჯას, ქონებრივი სანქციის შეფარდებას გულისხმობს. (საჯარიმო სარჩელი.)

actiones private-კერძო სარჩელი, როდესაც უფლება უშუალოდ დაირღვეოდა მხოლოდ მაშინ შეიძლებოდა ამ სარჩელის აღძრა.

actiones populares-პოპულარული სარჩელი, შეიძლებოდა უფლებები არ დარღვეულიყო, მაგრამ პირს ეხელმძღვანელა ხალხის საერთო ინტერესებით.

actiones civiles-ცივილური სარჩელი, ეფუძნებოდა ცივილურ

სამართალს.

actiones preatorie (honorarie)-პრეტორული სარჩელი, ეფუძნებოდა პრეტორის მიერ დადგენილ წესებს.

actiones stricti iuris-მკაცრი სამართლის სარჩელი.

actiones bona fidei-კეთილსინდისიერებაზე დამყარებული სარჩელი.

სარჩელთა ტიპიზაციის განხილვისას უნდა მივუთითოთ, რომ სარჩელები უცვლელი არ იყო, ისინი არც მკაცრი მათემატიკური ფორმულის სახით არ იყვნენ განსაზღვრული და შეიძლებოდა მათი შინაარსისა თუ ფორმულის შეცვლა. სარჩელის შედგენასა და სასამართლო განხილვაში აქტიურად მონაწილეობდნენ იურისტები. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ფორმულარული პროცესის შემოღებამ დიდად შეუწყო ხელი რომის იურისპრუდენციის განვითარებას.

2. ლეგისაქციური პროცესი (6)

ლეგისაქციური პროცესი არის მოქალაქეთა შორის დავის გადაწყვეტის უძველესი წესი, უძველესი ფორმა. ლეგის აქციო სახელწოდება გულისხმობდა, რომ მოსარჩელის საჯარო განცხადება, რომელიც მას მაგისტრატის წინაშე უნდა წარმოეთქვა, კანონთან ზუსტ შესაბამისობაში უნდა ყოფილიყო. ლეგისაქციური სარჩელები იყო:

Legisactio per sacramentum

ეს იყო სარჩელის ერთერთი ყველაზე გავრცელებული ფორმა.

მხარეები ცხადდებოდნენ მაგისტრატის წინაშე, თან მიჰქონდათ სადაო ნივთი და სარიტუალო მახვილს ადებდნენ სადაო ნივთს. ამას ჯერ მოსარჩელე აკეთებდა და თან წარმოთქვამდა რიტუალით დადგენილ სიტყვებს. თუ მოპასუხე დუმდა ან ეთანხმებოდა სარჩელს მაშინ საქმე დამთავრებულად ითვლებოდა. თუ მოპასუხე იგივეს ამბობდა და აკეთებდა რასაც მოსარჩელე, მაშინ მაგისტრატი ორივე მხარეს ატოვებინებდა ნივთს და მოითხოვდა მათგან საკრამენტუმს - გარკვეული თანხის გირაოდ ჩადებას. მხარე, რომელსაც სასამართლო გაამტყუნებდა კარგავდა საკრამენტუმს. თავდაპირველად ეს თანხა ქურუმებთან, შემდგომში კი ხაზინაში ხვდებოდა.

Legisactio per manus iniectioem

ამ სარჩელით დავა ეხებოდა ვალის გადახდევინების წესებსა და პირობებს. მას შემდეგ რაც დებიტორი მაგისტრის წინაშე აღიარებდა ვალს და 30 დღის განმავლობაში არ დააბრუნებდა მას მაშინ კრედიტორს შეეძლო „ხელის დადებით“ წაეყვანა თავისთან და მოვალე თვითონ ვეღარ დაიცავდა თავს, თუმცა სასამართლოში მის ნაცვლად გამოსვლა შეეძლო სხვა რომელიმე მოქალაქეს ვინდევსს. (vindex) მოგვიანებით დებიტორებსაც მიანიჭეს ეს უფლება.

Legisactio per pignoris capionem

ეს სარჩელი არიძვრებოდა მას შემდეგ, რაც კრედიტორი აიღებდა დებიტორის ნივთს და ვალის დაბრუნებამდე ფლობდა მას როგორც გირაოს.

Legisactio per iudicis postulationem

ეს სარჩელი ძირითადად გამოიყენებოდა საერთო ქონების გაყოფის დროს და მოსამართლე ინიშნებოდა მხარეთა (მოსარჩელის) მოთხოვნის მიხედვით.

Legisactio per condictionem

თუ მხარეები ვერ შეთანხმდებოდნენ, ისინი ერთობლივად ითხოვდნენ მოსამართლის დანიშვნას.

ლევისაქციური პროცესის გამოყენების ბოლო ქრონოლოგიურ თარიღად მე-3 საუკუნე ფიქსირდება. რესპუბლიკის ხანაშივე ყალიბდება ფორმულარული პროცესი. ამის მიზეზია ახალი ურთიერთობების ჩამოყალიბება, რასაც ვერ პასუხობდა ლევისაქციური პროცესი. აგრეთვე ეს უკანასკნელი მხოლოდ კვირიტებისთვის იყო ხელმისაწვდომი. ფორმულარული პროცესის მეშვეობით კი პერეგრინებსაც შეეძლოთ საკუთარი უფლებების დაცვა. ლევისაქციური პროცესი ზედმეტი ფორმალიზმითა და რიტუალურობით მოუხერხებელი იყო.

3. ექსტრაორდინალური პროცესი (6)

რესპუბლიკის ბოლო პერიოდში ჩაისახა ექსტრაორდინალური ანუ საგანგებო პროცესი. ექსტრაორდინალური პროცესი უცხად არ ჩამოყალიბებულა. ჯერ კიდევ კლასიკურ ეპოქაში ნორმალური სამოქალაქო პროცესის გვერდით, რომელიც ორ სტადიად იყოფოდა, გაჩნდა შემთხვევები, როცა მოქალაქეთა შორის დავის განხილვა დაიწყეს მაგისტრატებმა და არა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოებმა. როდესაც რომში შეუზღუდავი მონარქია მკვიდრდებოდა, ასეთმა ექსტრაორდინალურმა პროცესმა მთლიანად გამოდევნა ფორმალური პროცესი. იმპერატორის ხელისუფლება აღარ ენდობოდა არჩეულ მოსამართლეებს და თვითონ დაიწყო ბრძოლა სამართლის დამრღვევთა წინააღმდეგ, უშუალოდ ან თავისი მოხელეების მეშვეობით. აქ აღარ ვხვდებით ორ სტადიას და საქმეს თავიდან ბოლომდე განიხილავს მაგისტრანტი, რომლის გადაწყვეტილების გასაჩივრება, ანუ აპელაცია შესაძლებელია განსხვავებით ლეგისაქციური და ფორმულარული პროცესისაგან. ექსტრაორდინალური პროცესი აღარ ატარებდა საჯარო ხასიათს და მხოლოდ გადაწყვეტილება ცხადდებოდა საჯაროდ. დამკვიდრდა საქმის წერილობითი წარმოება. მხარეთა შეჯიბრობითობის პრინციპი. პრინციპსი თავისი იმპერიუმებით უფლებას აძლევდა მოხელეებს განეხილათ საქმეები, ამ უფლებას ეწოდებოდა იუდექს დატუს. რომსა და კონსტანტინოპოლში ასეთი მოხელეები იყვნენ პრეფექტუს ურბი, ქალაქების პოლიციის უფროსები. პროვინციებში საქმეებს იხილავდნენ პროვინციის გამგებლები, ანუ რექტორები. ხშირად იმპერატორები უშუალოდ იხილავდნენ თავად ამა თუ იმ საქმეს. თითოეულ სასამართლოსთან იყვნენ საქმეების მომმზადებელი მოხელეები, ე.წ. ასესორეს და კონსილარიი. არსებობდა მრავალი კანცელარია. თითოეულ სასამართლოსთან ყალიბდებოდა ადვოკატთა კორპორაციები. დაწყესდა სასამართლო გადასახადებიც.

4. დაასახელეთ და ერთმანეთს შეადარეთ შენახვისა და ნივთის ქირაობის ხელშეკრულებები (6)

შენახვის ხელშეკრულების ძალით ერთი პირი (შემნახავი), რომელმაც მიიღო სხვა პირისგან (დეპონენტი) ნივთი შესანახად, კისრულობს ვალდებულებას შეინახოს და დაუზიანებლად დაუბრუნოს იგი. ნივთის შემნახველი არ ითვლება მოცემული ნივთის არც მესაკუთრედ და არც მფლობელად, არამედ მპყრობელად. როგორც წესი, შენახვის ხელშეკრულება იდება ინდივიდუალურად განსაზღვრულ ნივთზე, თუმცა იყო გამონაკლისებიც. ნივთის განადგურებისას შემნახველი პასუხს აგებდა მხოლოდ განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობის შემთხვევაში. მსუბუქი გაუფრთხილებლობის ან კაზუსის შემთხვევაში იგი პასუხს არ აგებდა, რადგანაც მოქმედებდა დეპონენტის ინტერესებში. ამრიგად, პასუხისმგებლობისაგან თავისუფალია ის პირი, რომელსაც ნივთზე ცუდი მეთვალყურეობის შედეგად ეს ნივთი მოპარეს, ვინაიდან იმ პირმა, რომელმაც ნივთი შესანახად დაუდევარ მეგობარს გადასცა, მისი დაკარგვა საკუთარ ქარაფშუტობას უნდა დააბრალოს. ნივთის შენახვის ხარჯები ეკისრება დეპონენტს. შენახვის ვალდებულება არის: რეალური, ორმხრივი, უსასყიდლო, ვადიანი ან უვადო. რომის სამართალი იცნობდა ასევე: 1) ნივთის შესანახად მიბარებას იძულებით (სტიქიური უბედურების, ხანძრის და სხვათა შემთხვევაში.) 2) ფულის ან სხვა გვარეობითი ნივთის შესანახად მიბარებას. როგორც წესი თუ ის შესანახად იყო მიბარებული, თუნდაც გვარეობითი ნიშნით განსაზღვრული, განიხილებოდა, როგორც ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული. (მაგ. ფული სკივრში იყო მოთავსებული.) თუ შესანახი ფული შემნახავის ფულს შეუერთდებოდა, მაშინ ეს უკანასკნელი ვალდებული იყო დაებრუნებინა არა იგივე ნივთი არამედ იმავე რაოდენობის.

ნივთის ქირავნობის ხელშეკრულების ძალით ერთი მხარე, გამქირავებელი, ვალდებულებას კისრულობს მეორე მხარეს, დამქირავებელს გადასცეს განსაზღვრული ნივთი დროებით სარგებლობისთვის. მეორე მხარე კიდევ კისრულობს ვალდებულებას გადაიხადოს ამისთვის განსაზღვრული ღირებულება და მოგვიანებით დააბრუნოს ნივთი უვნებლად. ხელშეკრულების საგანი შეიძლება ყოფილიყო როგორც მოძრავი ისე უძრავი ნივთი. მოძრავი

ნივთებიდან მხოლოდ მოუხმარი ნივთები, რომლებიც მოხმარებისას არ ნადგურდება. ანაზღაურება ფულით ხდებოდა მაგრამ შეიძლება მიწის იჯარით აღების შემთხვევაში ნატურითაც განსაზღვრულიყო. გამქირავებელმა ნივთი უნდა გასცეს დროულად წინააღმდეგ შემთხვევაში დამქირავებელს შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. გაცემული ნივთი ვარგისი უნდა იყოს სარგებლობისთვის, თუ არ იძლეოდა საჭირო ეფექტს ნივთი გამქირავებელს უნდა აენაზღაურებინა დამქირავებლის ინტერესი. თუ ნივთს ნაკლი გააჩნდა დამქირავებელს შეეძლო უარის თქმა ხელშეკრულებაზე ან ნაკლები თანხის მოთხოვნა. თუ ნივთით სარგებლობა შეუძლებელი იყო (არა გამქირავებლის ბრალით) ის პასუხს არ აგებდა მაგრად ვერც ქირას მოითხოვდა დამქირავებლისაგან. დამქირავებელს ქირა დროულად უნდა გადაეხადა და ნივთი არ უნდა დაეზიანებინა ან გაენადგურებინა. ამის გამო ის პასუხს აგებდა, მათ შორის თუ ეს ზიანი მსუბუქი გაუფრთხილებლობით მიადგა ნივთს. დამქირავებელს ნივთი დროულად უნდა დაებრუნებინა, სხვა შემთხვევაში პასუხს აგებდა. შეიძლებოდა ქვექირავნობის ხელშეკრულების დადებაც. ხელშეკრულების შეწყვეტა ხდებოდა: ერთ-ერთი მხარის ინიციატივით (თუ დამქირავებელი ბოროტად იყენებდა სარგებლობის უფლებას ან თუ ნივთი შეკეთებას საჭიროებდა.) და ვადის გასვლით. ნივთის ქირავნობის ხელშეკრულება არის: კონსესუალური, ორმხრივი, სასყიდლიანი, ვადიანი ან უვადო.

ქირავნობისა და შენახვის ხელშეკრულებები იმით გავს ერთმანეთს, რომ ორივე შემთხვევაში ნივთის ვადით ან უვადოთ გადაცემა ხდება ერთი პირიდან მეორე პირისათვის და მოგვიანებით უკან დაბრუნება. პირველ შემთხვევაში ინიციატორი არის დამქირავებელი, არის ორმხრივი, კონსესუალური გარიგება და თანაც სასყიდლიანი. ხოლო შენახვისას კი ნივთის მეპატრონეა ინიციატორი ხელშეკრულების წარმოქმნის, ესაა რეალური, ორმხრივი და უსასყიდლო ხელშეკრულება. ქირავნობისას ნივთის დაზიანებისას პასუხისმგებლობა მსუბუქი გაუფრთხილებლობისასაც კი დამქირავებელს ეკისრება. შენახვისას კი არა, ამას მეპატრონის

ქარაფშუტობას მიაწერენ. ორივე ხელშეკრულების ბოლოს იმავე ნივთის უკან გადაცემა ხდება მეპატრონისათვის (გარდა ფულისა, თუ ის შეერევა შემნახველის ფულს.)

5. სასამართლო პროცესის ორი სტადია (4)

მველ რომში სამოქალაქო სამართალწარმოება 2 სტადიად იყოფოდა. პირველ სტადიას ერქვა ინ იურე, ხოლო მეორე სტადიას ინ იუდიციო. პირველ სტადიაში მონაწილეობდნენ მოსარჩლე, მოპასუხე და მაგისტრატი, ამასთან სასამართლო მაგისტრატი არ გამოდის მოსამართლის როლში, ის მხოლოდ მხარეთა საზეიმო-იურიდიულ აქტში იღებს მონაწილეობას, წარმოთქვამს სათანადო რიტუალით გათვალისწინებულ სიტყვებს. მოსარჩლე აცხადებდა თავის მოთხოვნას, თუ მოპასუხე მოსარჩლის საზეიმო განცხადებას დათანხმდებოდა, საქმე ამით (პირველივე სტადიაზე) დამთავრდებოდა. თუ მოპასუხე უარყოფდა მოსარჩლის მოთხოვნებს, მაგისტრატი მოწმეების თანდასწრებით დაადასტურებდა შექმნილ ვითარებას და მოსამართლეს დანიშნავდა. მოსამართლე შეეცდებოდა, რომ მხარეები შეთანხმებულიყვნენ მოსამართლის ვინაობაზე, თუ ამის შესახებ მხარეები ვერ შეთანხმდებოდნენ, მაშინ მაგისტრატს შეეძლო თავისი ინიციატივით დაენიშნა მოსამართლე. რესპუბლიკის ადრეულ პერიოდში პირველ სტადიაზე საქმეებს კონსულები არჩევდნენ, მოგვიანებით ეს ფუნქცია პრეტორის ხელში გადავიდა, შემდეგ კი ურბანულ პრეტორთან ერთად საქმეებს პერეგრინუსების პრეტორიც იხილავდა. დავას მეორე სტადიაზე მოსამართლე იხილავდა ერთპიროვნულად. როგორც წესი ასეთებად წარჩინებული რომაელები გვევლინებოდნენ. რომში სპეციალურად დგებოდა იმ პირთა სია, საიდანაც უნდა აერჩიათ მოსამართლეები. სასამართლო დავა ასევე შეეძლოთ გაერჩიათ არბიტრებსაც, ანუ მედიატორებს. მათ მხარეები თავად ირჩევდნენ. ორივე სტადია გვხვება ლეგისაქციურ და ფორმალურ პროცესებში, ხოლო ექსტრაორდინალურ პროცეში უკვე გაუქმდა.

6. შეადარეთ ერთმანეთს საკუთრების უფლების თავდაპირველი და ნაწარმოები გზები (4)

რომის სამართალში განასხვავებენ საკუთრების უფლების წარმოშობის თავდაპირველ და ნაწარმოებ გზებს. თავდაპირველი შეძენის დროს საკუთრების უფლება წარმოიშობა ხელახლა, იმის მიუხედავად, თუ მანამდე რა უფლება არსებობდა ნივთზე. ისეთი ნივთები იგულისხმება უპირველესად ვისაც მესაკუთრე არაყავს. ნაწარმოებია გზა, თუ საკუთრების უფლება ეფუძნება წინა მესაკუთრის უფლებას მოცემულ ნივთზე. საკუთრების უფლების წარმოშობის თავდაპირველი გზებია: ოკუპაციო-არავის საკუთრებაში მყოფი ნივთი, იმის საკუთრება ვინც პირველი დაეპატრონება. მაგ: გარეული ცხოველი, ფრინველები, თევზები, ზღვის გამორიყული ნივთები, ზღვაში წარმოქმნილი კუნძული და ა.შ; ნაპოვარი- ძირითადად მიტოვებული ნივთები. ამ შემთხვევაში საკუთრება მაშინვე წარმოიშვება თუ ნივთი არადირებულია. თუ ძვირფასია იგულისხმება რო მეპატრონემ დაკარგა და მასზე საკუთრების პრეტენზია ქურდობას უტოლდება; განძი-მესაკუთრის დადგენა შეუძლებელია. საკუთარ მიწაში ნაპოვნი განძი მთლიანად მპოვნელს ეკუთვნის. სხვის მიწაზე პოვნისას განძის ნახევარი მას და ნახევარი მიწის მესაკუთრეს; ნამატი- ასეთ შემთხვევად შეგვიძლია განვიხილოთ ნაპირის მონალექი, ბუნებრივი მოვლენების შედეგად მიერთებული მიწის ნაკვეთი, კუნძული მდინარეში, სხვის მიწაზე შენობის აგება და სხვა; გადამუშავება-ახალი ნივთის შექმნისას საკუთრება წარმოიშვებოდა. თუ სხვის მასალით შეიქმნა ნივთი და უკან მასალას ვერ ვაბრუნებთ ნივთი შემოქმედს ეკუთვნის, თუ ვაბრუნებთ მასალას მაშინ მასალის მფლობელს; ხანდაზმულობა-უკანონო მაგრამ კეთილსინდისიერი მფლობელი რაღაცა პერიოდის გასვლის შემდეგ შეიძლებოდა გამხდარიყო უკანონო ნივთის მესაკუთრე, თუ კანონიერი მფლობელი ნივთს არ მოიკითხავდა. საკუთრების უფლების წარმოშობის ნაწარმოები გზებია: მანციპაცია-მხოლოდ რომის მოქალაქეებისთვის გათვალისწინებული ხერხი მარტო მანციპირებად ნივთებზე მოქმედებდა შესაბამისი რიტუალით; უფლების დათმობა- მოჩვენებითი სასამართლო პაექრობის ფორმა, როდესაც მოსარჩლის

პრეტენზიაზე კანონიერი მფლობელი დუმდა და საკუთრების უფლება სხვა პირზე გადადიოდა ძველი ტრადიციის მიხედვით; გადაცემა-ამ გზით საკუთრების შესაძენად საჭირო იყო 1) ნივთის ფაქტობრივი გადაცემა და 2) სამართლებრივი საფუძველი. ახალ მესაკუთრეს არ ჰქონდა იმაზე მეტი უფლება ვიდრე ნივთის ყოფილ მესაკუთრეს.

7. შეადარეთ ერთმანეთს კვირიტული და ბონიტარული საკუთრება (4)

კვირიტული საკუთრება რომში კერზო საკუთრების უძველეს სახეობას წარმოადგენდა. კვირიტული საკუთრების სუბიექტები რომის მოქალაქეები იყვნენ. ამ წესიდან გამონაკლისი დაუშვეს მხოლოდ ლათინებისათვის. კვირიტული საკუთრების ობიექტი, ანუ საგანი იყო რეს მანციპი კატეგორიის ნივთები.

თუ პირი მანციპაციის წესის გვერდით ავლით შეიძენდა რეს მანციპი ნივთს, მესაკუთრედ მაინც გამყიდველი რჩებოდა. პრეტორი მიუთითებდა, რომ ნივთი უნდა შესულიყო შემძენის ქონებაში ინ ბონის, აქედან წარმოიშვა ბონიტარული საკუთრება. თუ გამყიდველი მოითხოვდა გაყიდული ნივთის უკან დაბრუნებას, პრეტორი აძლევდა მას შესაგებელს ექსცეპციო. ასეთ შემთხვევაში ნივთი დაუბრუნდებოდა მესაკუთრეს, თუ მას არ ჰქონდა იგი გაყიდული. მესამე პირებთან მიმართებაში კი პრეტორი აძლევდა სარჩელს.

8. ჩამოთვალეთ და დაახასიათეთ საკუთრების უფლების დაცვის გზები (4)

საკუთრების უფლების დაცვის შემდეგ გზებს იცნობდა რომის სამართალი: ვინდიკაცია, ნეგატორული სარჩელი და პროკიბიტორული სარჩელი.

ვინდიკაციის გზით არამფლობელი მესაკუთრე გამოითხოვდა ნივთს უკანონო მფლობელობისაგან. ასეთ შემთხვევაში მტკიცების ტვირთი მთლიანად მესაკუთრეზე იყო. მფლობელის სასარგებლოდ ის ფაქტი მეტყველებდა, რომ ნივთი მის მფლობელობაში იყო. ტერმინი ვინდიკაცია მომდინარეობს სიტყვიდან vindicta, რაც ჯოხს

აღნიშნავდა.

ნეგატორული სარჩელი აღიძვრებოდა მფლობელი მესაკუთრის მიერ, იმ შემთხვევაში, როდესაც გარეშე პირი ავიწროვებდა მას და არ ამღებდა საშუალებას სურვილისამებრ გამოეყენებინა ნივთი. მაგ: აცხადებდა, რომ მას ეკუთვნის სერვიტუტის უფლება მოცემულ ნივთზე.

პროპიბიტორული სარჩელი აღიძვრებოდა იმ შემთხვევაში თუ ვინმე თავის ეზოში ისეთ ნაგებობას ააშენებდა, რომელიც მეზობელს ფანჯრებს უბნებდა ან სხვაგვარად აწუხებდა.

9. საკუთრების უფლების შინაარსი (4)

საკუთრების უფლების შინაარსში გამოყოფენ: სარგებლობის უფლებას (*ius utendi*), ნაყოფით სარგებლობის უფლებას (*ius utendi fruendi*), განკარგვის უფლებას (*ius abutendi*), მფლობელობის უფლებას (*ius possidenti*) და გამოთხოვის უფლებას (*ius vindicandi*). საკუთრების უფლება განიმარტება როტორც სრული ბატონობა ნივთზე.

რომაელი იურისტები ერთმანეთისაგან განასხვავებდნენ საკუთრებას (*dominium*), მფლობელობას (*possessio*) და პყრობას (*detentio*).

მფლობელობის არსებობისათვის აუცილებელია ორი ელემენტის არსებობა: ფაქტობრივი ფლობა (*corpus possessionis*) და მფლობელობის ნება (*animus possessionis*). მფლობელობა გულისხმობდა ნივთის ფაქტობრივ ფლობას და მფლობელობის განზრახვას. მფლობელობის უფლება გააჩნდა მესაკუთრეს. განსხვავება მფლობელსა და მპყრობელს შორის იმაში მდგომარეობდა, რომ მფლობელი თავს უშუალოდ იცავდა, მპყრობელი კი მესაკუთრის მეშვეობით.

მფლობელობა შეიძლებოდა ყოფილიყო კანონიერი და უკანონო.

ხოლო არაკანონიერი შეიძლებოდა ყოფილიყო კეთილსინდისიერი (არამესაკუთრისგან შეძენა) და არაკეთილსინდისიერი (ქურდობა).

კეთილსინდისიერი პყრობისას შესაძლებელი იყო ნივთზე

ხანდაზმულობით საკუთრების წარმოშობა. მას სარჩელიც იცავდა

არაკეთილსინდისიერი გამყიდველისგან.

10. ნივთების კლასიფიკაცია (4)

რომაული სამართლის მიხედვით ნივთებს ეწოდებოდა რეს. ნივთების ყველაზე ძველი დაყოფის სახე იყო რეს მანციპი-ნიშნავდა ისეთ ნივთებს, რომლებშიც შედიოდა მიწები, ამ მიწებზე დასახლებული მონები, პირუტყვი და შენობები; და რეს ნეკ მანციპი-ყველა სხვა დანარჩენი ნივთი საოჯახო ნივთები, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები, პირუტყვი, ფული და სხვ. ეს კატეგორია აღინიშნებოდა ტერმინით პეკუნია ანუ ქონება. რომის სამართალი იცნობდა ნივთების ისეთ დაყოფას, როგორცაა: ნივთები, რომლებიც ამოღებულია სამოქალაქო ბრუნვიდან (res extra commercium, საწამლავი) და არ არის ამოღებული ბრუნვიდან (რეს ინ კომერციუმ). ცნობილია აგრეთვე ნივთების შემდეგი კლასიფიკაციაც: საერთო ნივთები (ჰაერი), სახელმწიფოს კუთვნილი ნივთები (ციხეები) და რელიგიური დანიშნულების ნივთები (ეკლესიები, სალოცავები) ცალკე გამოყოფენ წმინდა და საღმრთო ნივთებს. ნივთები აგრეთვე იყოფა რთულ (შენობა) და მარტივ ნივთებად (არ შედგებოდა სხვადასხვა შემადგენელი ნაწილებისაგან), ასევე შედგენილ ანუ ერთობლივ ნივთებად (ჯოჯი).

11. შეადარეთ ერთმანეთს მარტივი, რთული და ერთობლივი ნივთები (4)

მარტივი იყო ისეთი ნივთები, რომლებიც არ შედგებოდა სხვადასხვა შემადგენელი ნაწილისაგან (მაგალითად: ქვა, მორი და სხვ.) რთული ნივთები ისეთი ნივთები იყო, რომლებიც შედგებოდა სხვადასხვა ნაწილისაგან (მაგალითად: შენობა). ერთობლივი ნივთები ანუ შედგენილი ნივთები ისეთი ნივთები იყო, რომლებიც შედგებოდა სხვადასხვა ნივთისაგან, მაგრამ არა როგორც ერთი ნივთი, არამედ როგორც ნივთთა ერთობლიობა (მაგ: ჯოჯი).

12. სერვიტუტის ცნება და სახეები (4)

საკუთრების უფლების გარდა სანივთო უფლებებს მიეკუთვნება აგრეთვე უფლებები სხვის ნივთზე. ამ უფლებების ყველაზე

მნიშვნელოვან კატეგორიას სერვიტუტები წარმოადგენდა. სერვიტუტები იყოფოდა სანივთო-საადგილმამულო და პირად სერვიტუტებად. სანივთო-საადგილმამულო კიდევ იყოფოდა სასოფლო და საქალაქო სერვიტუტებად. სოფლის მიწის ნაკვეთების უფლებებია გავლის, პირუტყვის გადენის, გზის და წყლის გაყვანის უფლებები. გზის უფლება თავისთავად პირუტყვის გადენის, ოთხთვალთ გავლის უფლებას და სეირნობის უფლებას მოისაზრებს. ქალაქის მიწის ნაკვეთების სერვიტუტებს მიეკუთვნება ისეთი უფლებები რომლებიც შენობასთან არის დაკავშირებული. (მეზობლის სიძნელეების მოთმენა, კედელში კოჭის ჩადგმა და სხვ.) პირადი სერვიტუტის მაგალითია უზურფრუქტი. უზურფრუქტი არის სხვისი ნივთებით სარგებლობისა და შემოსავლის მიღების უფლება ამ ნივთების არსის სრული დაცვით.

13. მოიყვანეთ უსაფუძვლო გამდიდრებიდან წარმოშობილი ვალდებულებების მაგალითები (4)

უსაფუძვლო გამდიდრებიდან წარმოშობილი ვალდებულებების მაგალითებია: ვალის შეცდომით გადახდა, გარკვეული მიზნით გადაცემული ქონება თუ ეს მიზანი არ განხორციელდა (საქორწინო საჩუქარი), ნაქურდალი ნივთი, კეთილ ზნე-ჩვეულებათა წინააღმდეგ გადახდილი ფული (იმისთვის, რომ არ ჩაედინა მკვლელობა), უზომოდ მაღალი პროცენტი.

14. განმარტეთ ტერმინი ფურტუმ, რა დანაშაულებს მოიცავდა ის? (4)

ფურტუმ-ქურდობა (ქონებრივი უფლებების წინააღმდეგ მიმართული დელიქტი. იგულისხმება აგრეთვე მიტაცება, მითვისება, გაფლანგვა, სხვისი ქონების განკარგვა ან სარგებლობა.) განარჩევდნენ აშკარა (furtum manifestum) და ფარულ (furtum nec manifestum) ქურდობას. აშკარა ქურდად ითვებოდა ადამიანი თუ მას დანაშაულზე წაასწრებდნენ. ფარულ ქურდად კი მაშინ თუ პირი მოპარულ ნივთს სადაც განზრახული ჰქონდა იქ შეინახავდა, თუნდაც აღმოეჩინათ ეს მოპარული ნივთი. ქურდობად ითვლებოდა სხვისი

ნივთით სარგებლობა მესაკუთრის ნებართვის გარეშე. რომის სამართალი იცნობდა აგრეთვე თავისუფალი ადამიანისა და საკუთარი ნივთის ქურდობასაც. აშკარა ქურდობისთვის სასჯელი ოთხმაგი, ფარულისთვის კი ორმაგი იყო. მაშინაც კი, როდესაც პირი სარგებლობისთვის მიღებული ნივთით სხვაგვარად ისარგებლებდა, ქურდად ითვლებოდა. მაგ: დაპატიჟებული სტუმრის გამასპინძლების სტატუსით რო ითხოვებ ქურქელს და ქალაქგარეთ წაიღებ. სამოგზაუროდ ნანათხოვარ ცხენს თუ უფრო ხანგრძლივი დროით წაიყვან.

15. რას ნიშნავს ინ იურია და რა დანაშაულებს მოიცავს ის. (4)

ინიურია ნიშნავს შეურაცხყოფას, სხეულის დაზიანებას, პირად წყენინებას და სხვა კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებებს. ის მოიცავდა შემდეგ დანაშაულებს: ვინმეს მუშტით ან კეტით ცემა, გამოლტვა, გალანძვლა, როდესაც ერთი მეორეს ქონებას ისე ეუფლება ვითომ ეს უკანასკნელი მისი მოვალეა, მაგრამ იცის, რომ არაფერი მართებთ მისი, თუ ვინმეს სახელის გასატეხად ლექსი დაწერეს და გამოსცეს, ოჯახის წევრის შევიწროვება, სხვისი მონის გაროზგვა, თავისუფალი პირისთვის ზიანის მიყენება და ა.შ.

16. განმარტეთ ვერბალური ხელშეკრულება და მოიყვანეთ მისი მაგალითები (4)

ვერბალურია ხელშეკრულება, რომელიც ვალდებულებას წარმოშობს სიტყვებით, წინასწარ განსაზღვრული ფრაზების წარმოთქმის მომენტიდან. ძირითადი ვერბალური ხელშეკრულებაა სტიპულაცია. სტიპულაციის დასადებად მომავალი კრედიტორი კითხვით მიმართავდა მომავალ მოვალეს, კითხვა-პასუხი ერთმანეთის შესაბამისი უნდა ყოფილიყო. აუცილებელი იყო მხარეების ერთ ადგილას ყოფნა. აგრეთვე სტიპულაცია მიუწვდომელი იყო ყრუსა და მუნჯისათვის. მოგვიანებით იმპერატორმა ლეონმა კონსტიტუცია გამოსცა, რომელმაც ამ ფორმულების ოფიციალურობა გააუქმა და ორივე მხარისგან მხოლოდ ნათელი და ურთიერთგასაგები ნების

გამოვლენა მოითხოვა. სტიპულაციის წარმოშობილი ვალდებულება ცალმხრივი ვალდებულებაა და ამასთან აბსტრაქტულ ხასიათს ატარებს. სტიპულაცია შეიძლება დადებულიყო გარკვეული პირობით ან ვადით. მისი საგანი შეიზღებოდა ყოფილიყო როგორც ნივთი, ასევე მოქმედების შესრულება ან მოქმედებისგან თავის შეკავება. შესაძლებელია აგრეთვე ხელშეკრულება დადებულიყო ორ სტიპულატორსა და პრომისორს შორის. გარდა სტიპულაციისა ვერბალურ ხელშეკრულებებს შეგვიძლია მივაკუთვნოთ 1) მზითევის მიცემის პირობა და 2) გააზატებულის ფიცით დადებული პირობა.

17. რას ნიშნავს რეს მანციპი და რეს ნეკ მანსიპი ნივთები? (2)

რეს მანციპი-ეწოდებოდა ისეთ ნივთებს, რომლებშიც შედიოდა მიწები, ამ მიწებზე დასახლებული მონები, მიწის დასამუშავებლად განკუთვნილი პირუტყვი, ასევე შენობები.

რეს ნეკ მანციპი-ამ კატეგორიაში შედიოდა ყველა სხვა დანარჩენი ნივთი. მაგ: საოჯახო ნივთები, წვრილფეხა პირუტყვი, ფული და სხვ.

18. რას ნიშნავს საქალაქო სერვიტუტი და მოიყვანეთ მისი მაგალითები (2)

ქალაქის მიწის ნაკვეთების (ადგილ-მამულების) სერვიტუტებს მიეკუთვნებიან სერვიტუტები, რომლებიც შენობებთან არიან დაკავშირებული, და ქალაქის ადგილ-მამულების სერვიტუტებად იწოდებიან იმის გამო, რომ ქალაქის ყოველი შენობა ადგილ-მამულად იწოდება. ქალაქის სერვიტუტები მდგომარეობს იმაში, რომ მეზობლებმა ერთმანეთის სიძნელეები აიტანონ, თავის კედელში მეზობელს კოჭის ჩადგმის უფლებას მისცეს, დაუშვას ან არ დაუშვას თავის სახლზე წვიმის წყლის ღარისა და სადინარის გაყვანა და ა.შ.

19. განმარტეთ უზურფრუქტი და ემფითევისი (2)

უზურფრუქტი არის სხვისი ნივთებით სარგებლობისა და შემოსავლის მიღების უფლება ამ ნივთების არსის სრული დაცვით.

ემფითევზისი გულისხმობს: 1) მიწის ნაკვეთით სარგებლობას, 2) ნაყოფის მიღების უფლებას, 3) დაგირავების, მემკვიდრეობით გადაცემის ან გასხვისების უფლებას. (უნდა გააფრთხილონ მესაკუთრე რომელსაც აქვს უპირატესი შესყიდვის უფლება და გასაყიდი ფასის 2%-ის უფლება.)

20. განმარტეთ ტერმინები კრედიტორი და დებიტორი (2)

მხარე, რომელსაც უფლება აქვს მოითხოვოს მეორე მხარისაგან გარკვეული ქმედების შესრულება, მოქმედებისგან თავის შეკავება ან იმ ნივთის/თანხის დაბრუნება რაც კანონით ეკუთვნის კრედიტორს დებიტორისგან.

დებიტორი-ვალის მქონე პირი, რომელიც ვალდებულია გარკვეული დროის განმავლობაში ნაკისრი ვალდებულება შეასრულოს, თავი შეიკავოს მოქმედებისაგან ან თანხა/ნივთი რაც მას მართებს დაუბრუნოს კრედიტორს.

21. ჩამოთვალეთ ფსევდო (კვაზი) ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულების სახეები. (2)

კვაზი ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულების სახეებია: მოსამართლის მიერ სასამართლო დავის კანონის დარღვევით გადაწყვეტა, საკუთარი ან ნაქირავები სახლიდან რაიმეს ჩამოვარდნის ან ჩამოღვრის შედეგად როდესაც მესამე პირი ზიანდება (მონის ან ბავშვის საქციელზეც პასუხს აგებს სახლის მეპატრონე.) აგრეთვე იმ ადგილზე რაიმეს ჩამოვარდნის ან ჩამოღვრისას, რომელსაც ხალხი გზისთვის იყენებს (ზიანის მიყენების ან მიუყენებლობის შემთხვევაშიც.) ვაჭიშვილის წინააღმდეგ სარჩელი აღიძრება თუ ის მამისგან განცალკევებით ცხოვრობს და მისი ბინიდან რაიმე ჩამოვარდა ან ჩამოიღვარა. გემის მეპატრონე, მეფუნდუკე იმ განზრახ მიყენებული ზიანის ან ქურდობისათვის, რომელიც გემზე ან ფუნდუკში ჩაიდინეს და მას უშუალოდ არ ეხებოდა.

By Achi Javakhishvili
Good luck!